

GLAS

SLOVENSKE KULTURNE AKCIJE

LETO (año) 5-6, XXXVIII

EL VOCERO DE LA ACCION CULTURAL ESLOVENA

september - december 1991

PO 25 LETIH

Na petindvajseti DRAGI smo lani pozdravili prve korake demokracije v Sloveniji in bili deležni tudi kančka euforije, ki je bila popolnoma na mestu in razumljiva, saj so se uresničile sanje, ki so se dolga desetletja odmikale toliko bolj, kolikor bolj utemeljena so bila pričakovanja in težnje po odpravi partijskega monopola, ki je načrtno hromil razvoj slovenskega človeka in slovenske družbe ter jo pehal v tretjerazrednost.

Naslednji meseci pa so nam pokazali, kako nepopolna je bila zmaga demokracije, kako težko je bilo vzpostaviti dialog sprave, kako utrujajoče je bilo sožitje in sodelovanje z ljudmi starega režima v parlamentu, kako naporno je bilo znajti se v mreži institucij, pravilnikov in zakonov, ki jih je bil napredel prejšnji sistem, da je lahko iz partije nadzoroval in vodil vse politično, gospodarsko in družbeno dogajanje. Spoznali smo, da rdeči in levo usmerjeni na svojih mestih v podjetjih, bankah, šolah in predvsem pri časopisih in časnikih širijo črva nezaupanja v novo vladu, v večinsko koalicijo in njene predstavnike ter tako usodno zavirajo razvoj slovenske družbe v smer hitrejši normalizacije in večje kvalitete življenja...

Prav tako smo kmalu razumeli, da ob spremembah v domovini ne bomo manjšinci nič prej deležni tistih pravic, ki jih desetletja terjamo od oblasti v državah, v katerih živimo. Vse simpatije, ki jih iz Rima, Dunaja in drugod izražajo demokratičnim strankam v Sloveniji, ne vplivajo na odnose večinamajšina. Tako smo bili potrjeni v pričakovanju, da DRAGA še mi izrpa svoje funkcije, da mora še naprej živeti in prispevati k skladnejšemu razvoju slovenskega naroda v skladu z ideali, ki so jih ustanovitelji DRAGE postavili pred 25-imi leti.

Priloga št. 5/6

MLADIKE.

Mesto kulture v prihodnjem gospodarstvu Slovenije

NISMO še daleč od anket slovenskega javnega mnenja, v katerih so slovenski družboslovci jemali utrip slovenski javnosti, da bi izvedeli, kaj misli o tekočih vprašanjih. Tudi tribuna o slovenskem narodu in slovenski kulturi v Cankarjevem domu še ni dosegla desetletnice, kjer so se slovenski intelektualci spraševali, zakaj je tako in če bi bilo mogoče drugače oziroma zakaj smo Slovenci na slabšem kot smo bili prej, in če je še izhod iz splošne narodne stiske. Spraševali so se razumniki, pobudniki tribune, ne politiki, ki so že pred smrtjo Tita in Kardelja prišli ob ugled, še bolj pa po njuni smrti.

Zakaj je bilo slovensko javno mnenje nezadovoljno že takrat s položajem slovenskega naroda v jugoslovanski federaciji? Na tribuni v Cankarjevem domu so obravnavali tudi anketo iz leta 1984, po kateri so bile vrednote kakor svoboda, mir, poštenje, delo, družina na prvih mestih, zakonitost na 16. lastnina na 17., kultura na 19., oblast pa celo na 23. mestu. Na zadnjem mestu je običajala idejnost, kot da bi se Slovenci že takrat požvižgali na vse, kar je v zvezi z idejami. Na prvih mestih so bile vrednote, ki si jih želi in upošteva vsak afriški divjak, ki so samoumljive za kulturna ljudstva, ker jih civilizirani že imajo; na drugem mestu, tam nekje od sredine proti koncu, so se Slovenci komaj še zavzeli za zakonitost, lastnino in kulturo, ki pri narodih z normalnim razvojem šteje na začetku, oblast in idejnost pa sta običajali prav na repu ankete, kot da nam ni bilo nikdar ne za eno ne za drugo in kot da se ne bi pred štiridesetimi leti pobijali za eno in drugo, da je še hudič užival.

Vendar smo imeli ljudi, ki so že v začetku tridesetih let zahtevali kulturno avtonomijo (Josip Vidmar), ki so se bavili s problematiko razvoja slovenskega narodnega vprašanja (Edvard Kardelj), nekateri pa so imeli že takrat slovenstvo, posebno pa še trideset let pozneje, za blokirano gibanje (Dušan Pirjevec).

Naša katoliška stran ni bila dosti bolj zahtevna: kdor bi si želel ogledati naše zahteve, jih bo našel v dr. Janko Prunkovem opisu slovenskih nacionalnih programov ali v številki 57 Nove Revije. Vendar vprašanje niso naše zahteve, ampak nestalnost, nihanje v naših zahtevah in načrtih. Danes smo mokri zgoraj in spodaj od ginjenja in navdušenja nad stvarmi, od katerih smo se še včeraj z gnusom odvrčali, in katere bomo že jutri poteptali v prah in opljuvali.

Zakaj sta oblast in idejnost na zadnjem mestu, če so pa prejšnji in nadaljnji dogodki postavili na laže to trditev? Nočemo samo malo oblasti, vso nam jo dajte! Strnimo idejno naše vrste, potrkajmo se na prsi: Naša je pravilna idejnost! Kar naenkrat pa je šla po gobe, idejnost namreč vprašalne pole, ona druga, ki jo vsak nosi s seboj, pa se je potuhnila do pravega časa, ko si bo treba znova ogledati, kdo jo ima res pravilno. Do takrat se pa delajmo kakor da je ni, če pa govori kdo o njej, se napravimo, kot da moramo poslušati nekaj ogabnega, sramotnega, kar ni več v modi danes.

Zakaj smo se Slovenci sploh postavili v bran stvari, za katere nismo gotovi, da so vredne obrambe, da jih je treba braniti, če so ogrožene. Kultura, slovenska kultura je v nevarnosti in slovenska identiteta povrh! Dve izmed vrednot, ki sta najbolj nejasni, najbolj neopredeljivi. Brez dvoma sta bili v večji nevarnosti ob sprejetju usmerjenega šolstva ob skupnih jedrih, po padcu Kavčiča, in ob sprejetju nove ustave l. 1971. kot pa leta 1984.

Denar je tudi vrednota, po anketi, in še velika, ker stoji skoraj na začetku ankete. Seveda če bi napisali, kaj vprašane misli o položaju slovenskega gospodarstva, bi pokazali večjo iskrenost. Revolucija je bila prav v znamenju enakosti: kdor ima več, se mu bo vzelo in bomo vsi enaki. Dejansko je pa gospodarstvo (denar) samo premenjalo gospodarja in sedaj je znova na tem, da ga premenja. Nekateri bolj pametni so pa le prišli do izkušnje: Kdor ima denar (ali kontrolira gospodarstvo), ta ima tudi politično oblast, nadzoruje sredstva obveščanja, kupuje sodnikovo vest, vzgaja in nastavlja zveste pristaše, ima dostop do zaupnih, dobro plačanih služb, do upoštevanega staleža v novi družbi. Komunizem je dokazal, da enakost ni mogoča: v idealni družbi bi bile kvečjemu mogoče enake možnosti

za člane družbe. Privatizacija z demokratizacijo nista dosti na boljšem, ker je že v njunih koreninah edini dejavnik učinkovitost. Ker je edini, ni prostora za druge. Je sredstvo, cilj in namen, seveda ne družbe, ampak družbene smetane! Tej pa ni ravno veliko za neodvisnost in samostojnost, zato je denar pred njima.

Morda bi bilo upravičeno sklepanje: Imaš denar, imaš neodvisnost! Z denarjem si jo kupiš! Če trditev obrnemo, dobimo: Kaj ti bo neodvisnost, če pa nimaš denarja! Denar je takrat stal pred neodvisnostjo in tega tudi danes nihče ne osporava. Je torej zlato pravilo, ki se ga je treba držati v vseh okoliščinah, čeprav tega ni v Sv. pismu.

Poseben primer predstavlja lastnina, ki zavzema 17. mesto in po tem sodeč, bi Slovence vzeli za velike idealiste, ki ne marajo ničesar z umazaniam vsakdanom. Z nizkim materializmom! Če smo bili odkriti v vprašanju denarja, pa prav gotovo nismo bili v vprašanju lastnine, kar je prišlo na dan, ko bi bilo treba družbeno lastnino podprati in nato privatizirati. Da, tudi nas se je prijel bolezen privatizacije kakor kolonialnih bananskih južnoameriških republik. Še celo iste svetovalec za privatizacijo, za prehod iz socialističnega v tržno gospodarstvo smo si izbrali, čeprav smo vedeli za njihova kriminalna dejanja v Južni Ameriki, in kot da drugih sploh ni na svetu, ali da je samo njihov nauk pravi. Rezultati so se pokazali takoj: družbeno že šibki sloji so bili porinjeni na rob družbenega dogajanja, tako da imajo danes komaj moči za preživetje, jutri še tega ne bodo več imeli.

Kako lepo zveni krščansko načelo, ker se more aplicirati tako za patriarhalni kapitalizem kakor za znanstveni socializem: Krivično in nasilno dejanje ne sme biti v prid storilcu! Je bilo, je in bo! Tako v južnoameriških državah kakor v evropskih psevdosocialističnih državah je krivec bil ameriški kapital, ki so ga ponujali tukaj proslulim vojaškim vladam, tam pa zločinskim, nelegalnim „osvoboditeljem“, ki so izšli iz krvavih revolucij. Kot zrelo jabolko in zastoj pada bogastvo prvih in drugih v roke kapitalističnim odeluhom, katerim so v nekaterih primerih vrnili že trikratno vrednost glavnice. Drago plačuje svet „american way of life“, v katerega je bil zaljubljen.

Ameriške univerze in Odbor za mednarodne raziskave so imenovali za „človeka leta 1990“ dr. Ludvika Toplaka, predsednika družbeno-političnega zbora republiške skupščine zaradi plemenitega prispevka k razvoju družbe in stroke. Toplak je še mlad človek in slovenskega združništva ni poznal, zato se je specializiral prav v združništvu, o katerem pravi, da države z zdravim združništvom ne poznajo ostrih socialnih konfliktov, monopolov, kartelov, zahrbtnih podkupovanj, velikih ponov in goljufij, tisočmilijskih lobbijev – sploh, da deluje združništvo kot družbeni stabilizator. To je

posebno važno za naše čase, ko si plačanci kapitala trudijo dokazati, da privatizacija na vseh področjih gospodarstva more delati čudeže. Če se ti ne vidijo, je zato, ker je treba odplačevati zunanje dolge, zaradi mednarodne delitve dela, zaradi preusmeritve gospodarstva, zaradi modernizacije, zaradi sprememb političnega sistema etc. V vseh primerih pa navajajo učinkovitost, kot da ni drugih dejavnikov na širnem svetu. Eden teh dejavnikov je prav družbena pravičnost, ki je služila kot temelj papeškim okrožnicam od l. 1891, ko je izšla prva velika „magna charta“ delavca bi jo lahko imenovali, „De rerum novarum“, kateri so sledile druge, ki so obravnavale probleme nastajajoče v družbi. Že za tiste čase so bile dokaz, da komunizem in kapitalizem nista edini alternativni. Danes po propadu komunizma se to še bolj opazi, ker povsod na njegovo mesto stopa kapitalizem. Že če bi papeške okrožnice služile samo prehodnemu obdobju gospodarstva iz socializma v kapitalizem, ne bi bilo to tako malo, vendar kristjan mora več pričakovati od njih.

Teoretiki komunizma danes zavzeto trdijo, da komunistični gospodarski nauk ni bil še nikdar in nikjer udejanjen, da je vse tisto, kar smo imeli priliko opazovati, bila samo žalostno-smešna parodija družbene ureditve; kapitalistično imamo priliko prenašati na naši koži že lep čas. Ali ni morda le prišla končno prilika, da bi se po temeljiti prehodni spremembi našega združanja lotili družbene ureditve, kateri naj bi bilo podlaga prav združništvo? Prilika je edinstvena! Vprašanja o svetosti življenja, ločitve Cerkev od države, odnosi države do državljanov in splav še lahko počakajo. Morebiti bi v primeru svetosti življenja bil boljši izraz „nedotakljivost življenja“, pri ločitvi Cerkev od države imamo nasprotujoča si mnenja dveh slovenskih filozofov in teologov (dr. Janeza Ev. Kreka in dr. Aleša Ušeničnika), vendar vprašanje že ni več relevantno za naše dni. V teoriji morda, v praksi se je pa dokazalo, da Cerkev ne trpi ravno zaradi ločitve od države, da bi se pa Cerkev polastila države, je pa tudi smešno dokazovati.

O splavu velja isto kot o družbeni pravičnosti: z dejstvom, da je nekje zapisano, da je splav dovoljen ali nedovoljen, pravica ženske do razpolaganja s svojim telesom ne bo manjša ali večja.

Morda se je z zakonom o lastninjenju z delnico, ki naj bi jo po novem zakonu o lastninjenju dobil vsak državljan Slovenije, napravil vsaj majhen korak, če ne že k socialni pravičnosti, k vzgoji človeka za novo dobo, ki naj bi bila brez nasilnih in krivičnih pretresov.

Vseeno bo grenak sad slovenskega gospodarstva. Če bo za kulturo kaj odpadlo z mize gospodarstva, bo komaj užitno. Cankarjev berač z belo krizantemo v gumbnici je bila lepa prispodoba, ki pa se lahko spremeni v dejanskost. Črni oblaki se zbirajo za slovensko kulturo!

Tokijsko esejsko pismo št. x + 15.

(pod severno steno gore Fudži, 1000 m. visoko).

Dragi Glas!

Tvoje poročilo za dobo od maja do avgusta so mi pravkar poslali iz Tokia – Boglonaj za teh bogatih 16 strani. To so dobesedno dragocene strani, ker mi je bil prijatelj zaupal, s kakšnimi finančnimi težavami se trenutno bojuješ (baje so Med zaradi dolgov zaenkrat konfirirali v tiskarni; upam, da ga ne bodo likvidirali). Lepo si povedal v uvodniku, da „gre za velike premike v slovenski družbi, ki smo jih čakali skoraj pol stoletja“; prispodoba premika je posebej posrečena: naj gre za mehanično postavljalnico starejšega tipa ali za električno postavljalnico novega tipa, upajva, da tisti, ki nadzorujejo kretniške in signalne vzvode, vedo za pravo smer; in da se zavedajo, da drobna, a napačna kretnja na po-

stavljalnici navadno povzroči nesrečo... o čemer vsaj železničarji in njihovi potniki ne dvomijo. Modernizirati in spraviti v sklad stari in novi peron in staro in novo tovorno postajo ni lahko; ne pozabiva ne fizičnih ne psiholoških zakonov, ki se pri tem uveljavljajo; ne čudiva se, če bo normalizacija prometa zahtevala ogromno število delovnih ur, to se pravi, mnogo let. Živiva v svetu, kjer nama neposreden poseg v „promet“ ni dan; vendar nama je na razpolago daljnosežno posredno vplivanje – po molitvi. (Hvala Bogu, so nekateri Slovenci s sveta tudi finančno zmogni pomagati, a ne Ti ne jaz ne spada v to kategorijo.)

Kar tri moja pisma si tokrat objavil; saj veš, da sem sodbo o tem, kaj objaviš in kaj ne, prepustil čisto Tebi, ker nimam pojma, koga in v koliki meri zanima osebno doživeti Daljni Vzhod – tak, kot je v sebi in tak, kot je prejemnik ostalega sveta, posebno v kolikor zadeva nas Slovence. Mimogrede: Japonska je previdno čakala, kdo in koliko jih bo priznalo državno neodvisnost treh baltskih narodov; ko ni bilo več dvoma o večinskem mnenju sveta, se je odločila za priznanje.

Tako je s svojimi finančnimi posli in dobički zapletena v svetovni trg, da si ne upa na izvirno-lastno pot politike, morda z izjemo zahteve po tistih štirih severnih otokih, ki jih je SZ bila zasedla 1945; glede teh otokov pa je ljudsko ozračje takšno, da bi tozadevno iniciativno takoj zagrabili socialisti in druge manjšinske stranke, ko bi se ji vladajoči Liberalni Demokrati odpovedali. Z izjemo te zahteve – kaj meni povprečni Japonec o delovanju japonske mednarodne politike? „Našim politikom manjka ustvarjalna podjetnost“, odgovarjajo skoraj mrmraje, to se pravi, ne za javni forum. Vtis imam, da se z označbo „povprečen Japonec“ ne oddaljujem preveč od resnice; navsezadnje je to le moje osebno mnenje, s katerim nočem napraviti „povprečnemu Japoncu“ krivice. Zadržanje Japonske v mednarodni areni mi na svoj način potrjuje, kar ugotavlja dr. Andrej Fink, kakor poročlaš pod zaglavjem Dr. A. Fink: O slovenski državnosti – „Vsa priporočila, ki jih je teoretik Hoffmann izdelal za male narode, veljajo tudi za nas: vzdržati pritisk velikih“. Če moreš, natisni predavanja dr. Finka v naslednji številki; preveč aktualno je, da bi ga položili „ad acta“ ali da bi ga prepustili konfiniranemu Medu.

Resnici na ljubo moram popraviti še tako dobrohotne besede svojega prijatelja preč. g. Ladislava Lenčka CM, pod zaglavjem Ustvarjalec SKA: na Gregorijanski univerzi v Rimu sem dosegel le en doktorat; na Japonskem sem šele 35 let; in poleg naše univerze me ne vabijo „predavati“ še druge študijske ustanove, ampak le zasebne skupine. Veš, da sem moral položiti vse te dobrohotne besede v mojem delovanju na oltar Božje Pričujočnosti, da bi se ne prevzel: Gospod namreč ve, da „kraj vsak natiskani stavek teži protiutje mojih napak in pomanjkljivosti; po Njegovi milosti se skušam vsaj nekaterih otresti, ker mi kazijo delo (minimalno povedano), a zmeraj znova – verjemi mi – moram prositi za milostno podaljšanje „življenjskega vaditeljskega tečaja.“

Medov sourednik, umetnik-ustvarjalec g. Lev Detela piše: „Jasno je, da se nekdanje poslanstvo slovenske duhovne emigracije osipa. Vse se spreminja...“ (Pod zaglavjem Utrinki.) Toda – ali se obzorje res že jasni v tem oziru? Tvoji Pogovori prinašajo besede g. Andreja Rota, predsednika SKA, o priliki intervjuja s „Tretjim dnevom“: „Čuvanje resnice ne izgublja pomena, ker je resnica delno prišla do izraza“. Zakaj menim, da je obzorje še zmeraj zavito v deževne, viharne, in druge vrste oblakov? Ker bo po mojem mnenju – in upam, da se temeljito motim – še dolgo trajalo, preden se bo pravosodna zakonodaja naše ljube, stare Slovenije „dokopala“ do uvida, da je bil protikomunistični in nekomunistični NOB v bistvu BON, to je, Biološka Obramba Naroda, ki mu je v danih okoliščinah pretila večja nevarnost od strani komunistov kot od strani okupatorjev. Naj ponovim, kar sem bil že večkrat izrekel in zdaj izrekan v dvakrat nemo stran govor Fudži: brez oblastnih mahinacij KP bi odpor Slovencev proti okupatorjem ostal enoten; KP ni šlo za narod, ampak za edinstveno priliko uveljavljanja in prevzema oblasti. V drugih deželah Evrope med 2. svet. vojno, v kolikor so bile zasedene po okupatorjih, npr. na Holandskem in Norveškem, boja proti okupatorju ni slabilo odločilno vmešavanje kakšne KP, tako da so bile meje med tistimi, ki so se svobodno odločili za novi svet v nacistično-fašističnih razsežnostih, in tistimi, ki so se temu upirali, kolikor toliko potegnjene.

Ali se Ti ne zdi, da tista dva stavka v jubilejskem poročilu o častiljivi 70-letnici bogatega življenja dr. Milana Komarja – ustvarjata nehote napačen vtis? Takole praviš: „Slovenska filozofija je bila z začetkom stoletja tako revna, da se ni mogla cepiti ali odtrgati od tradicionalne tomistične šole. Redke so bile izjeme, ki so se skušale iztrgati iz območja že ustaljene in uradno sprejete filozofije pri nas...“ V smislu teh besed bi že samo dejstvo, da se kdo iztrga „iz območja... uradno sprejete filozofije pri nas“, da se kdo od nje odcepi ali odtrga – že samo tovrstno dejstvo bi obogatilo tkzv. slovensko filozofijo... Torej ne glede na vsebino filo-

zofiranja. In vendar je odločilen kriterij vrednosti filozofije prav njena vsebina, to je, koliko se mislecu posreči, da svoja izvajanja dokaže v luči naravnega razuma. Če je moja slutnja o tem, kaj pravzaprav hočeš izreči, pravilna, bi predlagal tole spremembo: „V začetku 20. stoletja je tkzv. tradicionalno tomistično filozofiranje v raznih deželah Evrope prenavljalo tkzv. neosholastično mišljenje; v kolikor so slovenski filozofi takrat filozofirali v okviru tradicionalne tomistične šole, se v to moderno, neosholastično filozofiranje niso mogli takoj izvirno vživeti. Redke so torej bile izjeme ne le splošno-veljavnega netomističnega izvirnega filozofiranja, ampak tudi in še bolj izvirnega neosholastičnega mišljenja.“ Pri tem, se razume, predpostavljam, da se nobena, še tako revna, filozofija ne začne brez tradicije, ki vsebuje v zgodovini filozofije več uvidov kot pa v zgodovini naravnih znanosti ki se v skladu s svojo naravo in v primeri s filozofijo hitreje in temeljiteje spreminjajo). In druga predpostavka je ta, da je filozofska tradicija – filozofsko toliko vredna, kolikor so vredni njeni uvidi oziroma dokazi za te uvide; na avtoriteto se zato v filozofiji kot filozofiji ne moremo sklicevati, tudi ne na avtoriteto sv. Tomaža Akvinskega, čeprav je eden izmed prodornih mislecev človeštva. Oznaka „uradno sprejeta filozofija“ v Leona XIII. encikliki Aeterni Patris, s katero vzpodbuja k prenovitvi filozofiranja vsaj krščanskih teologov in filozofov, sicer kot takšne ni moč najti; je pa v tem smislu izrečena, da je sv. Tomaž Akvinski zanesljiv vodič – a le vodič – v vprašanju, kako filozofirati s čim manj pomotami; Tomaž namreč prednjači s svojo naslonitvijo na dejansko resničnost ali resničnost objektivnega sveta. Še tako častiljiva krajevna Cerkev ne more biti po svojih zastopnikih bolj „uradna“ kot je vso Cerkev učeči papež; „uradno sprejeta filozofija pri nas“, to je, v okviru slovenske Cerkve, v kolikor je izvajala svoje poslanstvo umnega uvajanja v krščansko vero, torej – vsaj teoretično – ni smela biti nikak prisilni jopič, potegnjen čez mislečev razum. Po domače povedano: katoličanu je vera negativni kriterij; filozofiraj, kakor se ti zdi prav, tako globoko in tako visoko in tako široko, kot ti to razum omogoča, a zavedaj se, da je to, kar imaš za svoj uvid – v resnici zmota, če je v očitnem nasprotju s tem, kar moramo kot katoliški kristjani verovati; pravim „kar moramo verovati“, ker je dosti teoloških mnenj, ki se vere dotikajo, niso pa njen del, vsaj dokler vesoljna Cerkev ne uvidi, da je določeno mnenje pravilno umevanje v veri vsebovane resnice (prim. Duns Scotusa „mnenje“ o Brezmadežnem Spočetju Marije, kar je npr. celo sv. Tomaž Akvinski zanikaval).

Dragi Glas, še enkrat Boglonaž za tako bogato poročilo XXXVIII, 3-4! Zdaj, ko je Med konfiniran, objavlja Male oglase, da Ti tisti izmed nas, ki to finančno zmorejo, priskočijo na pomoč, da ne bo nobena številka „Zadnje srečanje“.

Črtaj, kar Ti ne ugaja! Sredi japonskih gozdov ostajam Tvoj vdani

Vladimir Kos.

Vsem svojim članom, sotrudnikom in prijateljem

želi

Slovenska kulturna akcija

blagoslovljen Božič in srečno Novo leto 1992!

priloge

Milena Merlak in Lev Detela gosta Slovaške akademije znanosti v Bratislavi

V četrtek, 23. maja, sta bila na Dunaju živeča pisateljska zakonca Milena Merlak in Lev Detela gosta Slovaške akademije znanosti v Bratislavi. Milena Merlak je v nemščini spregovorila o ženski v slovaški literaturi ter prebrala tri pesmi, ki so nastale še za časa ideološke hladne vojne med dvema blokoma na sprehodih ob avstrijsko-češkoslovaški meji ob Moravi pri Devinu. Lev Detela je predaval o skupnih potezah in razlikah med nemško in slovensko (slovansko) kulturo skozi tisoč let, razvila pa se je še živahna diskusija o problemu majhnih narodnih skupnosti v času vsesplošnih nacionalizmov ob istočasni nadnacionalni integraciji v združeno Evropo, ki jo je vodila sodelavka slovaške akademije in filologije dr. Mária Bátorová. Sledila je večerja v hotelu "Forum" na povabilo kulturne referentke avstrijskega generalnega konzulata v Bratislavi dr. Avalone.

Istega dne dopoldne sta Milena Merlak in Lev Detela sprejela na razgovor predsednik Zveze slovaških pisateljev (Asociácia spisovateľov Slovenska) Ján Buzaszi, ki je bil dolgoletni urednik vodilne slovaške literarne revije „Slovaški pogledi“, ter generalni tajnik iste organizacije Peter Andruška. Pogovarjali so se o aktualnem književnem trenutku v Srednji Evropi ter o položaju slovaških, avstrijskih in slovenskih pisateljev. Lev Detela, ki je na ljubljanski slavistiki obiskoval tečaje slovaškega jezika, je omenil velike zasluge prof. Viktora Smoleja za uveljavljanje slovaške kulture na Slovenskem. Detela je opozoril tudi na lastne prevode iz sodobne slovaške poezije, ki so izšli leta 1962 v šestem letniku argentinske literarne revije Meddobje. Prevedel je pesmi Vojteha Mihálik, Štefana Záryja, Andreja Chudobe, Milana Lajčiska, Milana Rúfusa in Vilijama Turčanyja.

Zvečer sta si Marilakova in Detela ogledala avantgardistično dramatizacijo Kafkovega romana „Proces“ v gledališču Korzo, naslednji dan pa še bratislavski grad ogrskih kraljev in stolnico sv. Martina.

jubilej

Profesor dr. Rado L. Lenček – sedemdesetletnik!

Eden izmed velikih Slovencev, ki bi šel v pozabo v tujem svetu, bi bil prof. dr. Rado L. Lenček, če nam ga ne bi ohranila njegova dela in „Lenčkova šola“ ameriških slavistov in slovenistov. Redki znanstveniki zapuščajo šole za seboj, ker se v njih redko srečajo osebna nadarjenost, svetovljanska razgledanost, vsestranski študij in pedagoška vztrajnost. Naš letošnji slavljeneč poseduje vse te lastnosti, ima pa še drugo, ki je danes že redka, da vse to stavi na razpolago slovenstvu. Nekoč smo tej lastnosti rekli požrtvovalnost, sedaj pa jo je mlajšemu rodu zatemnil karierizem in samoljublje in grozi, da jo zatre.

Pri Lenčkovih biografiji dobimo zapisano, da je slavist, etnograf in lingvist, kar je vsekakor pre malo, ker je znal vse te stroke idealno povezati in jih izkoristiti v svojih delih, da je iztisnil kar največ iz njih. Slavljeneč je imel srečo, da je kljub vojnemu času mogel študirati pri glavah slavistike: Arturju Croniju v Padovi, slovensko jezikoslovje pa pri Romanu Jakobsonu, Horaciju Luntu in Albertu Lordu na Harvardski univerzi, sedaj pa poučuje na znani Columbijski univerzi v Washingtonu.

Po tako slavnih učiteljih in vseučiliščih ni čudno, da je član številnih znanstvenih organizacij: Ameriškega sveta učenih, Mednarodne zveze za raziskovanja in izmenjavo, Narodne ustanove za znanost, Ameriškega oddelka za vzgojo, član Ruske akademije znanosti, Ameriške lingvistične družbe, Societas lingvistica europea, Mednarodnega združenja za študij in pospeševanje slovanskih jezikov, Ameriškega združenja profesorjev slovanskih in vzhodnoevropskih jezikov, Družbe slovanskih študij, član Slovenske kulturne akcije od vseh začetkov in od lanskega leta dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Kot profesor za slovanske jezike in kulturo na Columbijski univerzi je obenem tudi direktor programa za študij slovanskih civilizacij v Slovanskem oddelku in član Columbijskega inštituta za Vzhodno Evropo.

Bil je ustanovni član in več let tudi predsednik Družbe za slovanske študije, s svojimi prispevki pa je sodeloval tudi pri vseh publikacijah, ki zadevajo slovenistiko in slavistiko.

Skoraj deset let bo poteklo, odkar je izšla njegova sociolingvistična slovnica slovanskega jezika, ki bo še desetletja dragocen študijski pripomoček ameriškim slovenistom, in pet let, odkar je izšla knjiga razprav učencev njegove šole in prijateljev za 65-letnico razkošen kot Festschrift.

Ob življenjskem jubileju tako pomembnega moža se mu moramo samo zahvaliti za njegovo življenjsko delo in mu želeči, da bi še veliko napravil kot upokojenec za slovenski jezik in kulturo.

A. B.

ustvarjalci

Slovenska prisotnost na mednarodnem slavističnem srečanju slovanske in balkanske kulture v 18. in 19. stoletju.

Knjiga prinaša zbirko predavanj o slovanskih in balkanskih kulturah osemnajstega in devetnajstega stoletja, ki so jih imeli sovjetski in ameriški raziskovalci l. 1987 v Moskvi. Ideja znanstvenih srečanj med sovjetskimi in ameriški slavisti je vznikla iz stikov med enim in drugim, posebno pa še zaradi močnih znanstvenih sil v slavistiki, ki so se pojavile v zadnjih dveh desetletjih: V. Edgerton, D. Wart, V. Harkins in Rado L. Lenček, ki so poznani že dolgo v znanstvenih krogih Amerike in Evrope. Simpozij je bil dobro pripravljen, saj so bili prvi stiki med slavisti Kolumbijske univerze in vodstvom Inštituta slavistike in balkanistike Akademije znanosti SSSR že v l. 1965 v Washingtonu, kjer je bil izdelan tudi delovni program.

Poleg Kolumbijske univerze so sodelovale še univerza iz Harvarda in Kalifornije (Berkeley in Los Angeles).

Na programu so bili nekateri problemi o oblikovanju slovanskih in balkanskih kultur, vendar se niso vsi predavatelji držali striktno programa.

Slovenci smo imeli srečo, ker je ameriške slaviste zastopal Rado L. Lenček, v njegovi osebi pa so združeni univerzitetni profesor, predavatelj slovanskih jezikov, etnolog, filozof, koordinator programa slovanskega oddelka za kulturo, od l. 1982 pa je tudi koordinator Komisije za sodelovanje na območju slavistike med Ameriškim svetom znanstvenih društev in Akademijo znanosti SSSR. Njegova razprava o Konceptu jezika in njegovi vlogi v oblikovanju narodne inteligence slovanskih narodov v 18. in 19. stoletju je na drugem mestu in je ena redkih, ki se je držala delovnega programa.

Lenček izhaja iz stališča, da je razvoju, ki je privedel do slovanskih narodnih sistemov možno zarisati meje in najti skupni vzorec. Pri tem se opira na Maksa Webra, za katerega je izhodisce v vzajemnih materialnih koristih in v nekaj nadarjenih osebnostih, ki tvorijo privilegirano skupino, in katera se potem spremeni v dominantno zaradi skupnega sistema vrednot.

Po eni strani je bila etnična inteligenca, ki je za časa pomladi narodov vzpostavila svoje vrednote in jim s tem pridala tudi narodno samozavest, po drugi strani pa isto dokazujejo tudi neslovsanske skupine, ki so bile oddeljene zaradi jezika in družbenega statusa od slovsanskih etnij, katerim ni uspelo, da bi uveljavile svoje sisteme vrednot, ker je že obstojala zveza med masami in intelektualno elito, ki je te prebujala z vzgojnim delom. Odtod izhaja vloga jezika v oblikovanju narodne inteligence v 18. in 19. stoletju. Kot je v vprašanju jezika Lenček pristaš sociolingvistične usmerjenosti, tako vidi tudi v rojevanju nacionalne inteligence sociolingvistično podlago. Prav tako je evolucija književnih jezikov od vseh začetkov bila v zvezi z opredeljenimi sociolingvističnimi funkcijami in pretes in pregled teh funkcij je važen za razumevanje slovsanskega jezikovnega nacionalizma.

Po Schlözerju je bilo šest slovanskih jezikov: ruski, češki, poljski, ilirski, bolgarski, slovenski in lužiški, s katerim je treba danes dodati še drugih šest, ki so zahtevali status književnega jezika na Slovanskem shodu v Pragi: ukrajinski, beloruski, slovaški, gornje in nižje lužiški ter kašubski, torej so od takrat nastali ali pa dobili status književnega jezika samo še makedonščina in hrvaščina.

Lenček pri referatu ne pozabi omeniti Antona Meilleta, ki pravi v knjigi Jeziki nove Evrope, da so jeziki tvorba elit, ki so jih ustvarile za svojo lastno uporabo, in da to velja predvsem za slovanske jezike.

Čeprav smo bili Slovenci omenjeni tudi v referatih drugih predavateljev, je bil prav Lenček tisti, ki je pokazal na originalne ideje slovenskih slavistov v zgodovini. Lahko bi rekli, da so ideje Jerneja Kopitarja z njegovim referatom znova oživele, čeprav je poteklo od takrat že dvesto let. Za slovensko literarno zgodovino velja, da ga je že Prešeren s svojim sonetom *Le čevlje sodi naj Kopitar*, precej obdelal, in čeprav v jezikovni teoriji njegove teze ne držijo več, velja pa še vedno njegovo mnenje, da se ne more ustvariti skupnega standardnega jezika pri jezikih dialektnega tipa z dekretom. Počakati je treba, da se od množstva pride do enotnosti le z organsko evolucijo pisanih dialektov, ki pa se morajo prej preplesti drug z drugim, in da se to zgodi nenasilno. Kot smo videli, to ne drži za srbsko hrvaški primer in morebiti še za kakšnega drugega. Obstojala pa je že takrat teorija sociolingvističnih funkcij, ki pa je morala počakati stoletje in pol, da je prišla do poimeno vanja, kateremu je nemalo botroval prav Lenček: združevalno, razdruževalno in prestižno. Nova družbena občila, ki so se pojavila: radio, časopisi in TV, moč in obstoj teh funkcij samo potrjujejo, s čimer imamo dokaz, da so slovenski izvedenci v jeziku resda včasih pogrešili, imeli pa so veliko težo v mednarodnih organizmih, medtem ko bi v teh štirih desetletjih izolacije slovenska slavistika ostala skoraj neopažna, če ne bi imeli ljudi Lenčkovega tipa. Knjigo *Slovenske in balkanske kulture* je izdala Akademija znanosti SSSR v Moskvi l. 1990 v nakladi 400 izvodov, kar nam pove tudi nekaj novega: tovrstne knjige je izdajala Slovenska akademija znanosti in umetnosti v času, ko je bila razdruževalna sociolingvistična funkcija v polnem zaletu, v dvakrat večji nakladi! Pravim razdruževalna, čeprav bi bilo treba reči združevalna, ki naj bi južno slovenske narode jezikovno združila v jugoslovansčini. Zato pa ni nevarnosti, vse dokler imamo enega samega Lenčka!

T. B.

premišljanje

Slovenci, vzhodnoalpski Slovani in njihova kulturna dediščina

(Slovenes, the Eastern Alpine Slavs and their cultural Heritage.)

Že pred dvema letoma, ob priliki 200-letnice neodvisnosti ZDA, je prof. Rado L. Lenčec izdal v okviru Raziskovalnega in dokumentacijskega Centra Slovenskih študij, včlan-

jenega v Inštitut za Srednjo in Vzhodno Evropo na Columbijski univerzi razpravo o slovenski kulturni dediščini. Razpravi se pozna, da je bila pisana v času velike ogroženosti slovenskega naroda in da je bila 200-letnica neodvisnosti ZDA bolj izgovor in prilika, da avtor pokaže na rastočo tesnobo Slovencev zaradi upadajočega narodnega blagostanja v jugoslovanski federaciji. Lenčku ne gre toliko za materialno blagostanje, ker je jezikoslovec sociolingvistične usmeritve, vendar s položaja raziskovalca slovanskih jezikov in kultur na Columbijski univerzi vidi nevarnost za Slovence, njihovo narodno identiteto, ki je v zgodovinskem nasprotju s težnjami slovenskega naroda v zgodovini.

Slovenci smo Slovani, zatrdi Lenček, z vsemi posledicami, ki izvirajo iz tega dejstva. Smo Slovani že zaradi jezika, drugače pa je na nas in našo kulturo vplival substratum, adstratum in superstratum ozemlja, na katerem živimo. Rasna mešanica je v tem, da smo nekaj podedovali od staroselcev, sosedov in kasnejših naseljencev, poleg tega da so bili Slovani, ki so se naselili v Vzhodne Alpe v 6. stoletju, že rasno pomešani z drugimi narodi.

Že takoj po naselitvi smo se s Samom vključili v slovansko rodovno zvezo Srednje Evrope, in ko je ta s Samom propadla, smo čez dvesto let začeli pripadati bavarskemu naselitvenemu področju, ki je prav tako izhajal iz Srednje Evrope. Po eni strani nas je Zahod res rešil Avarov, po drugi pa smo morali priznati njihovo nadoblast in sprejeti njihovo družbeno ureditev.

Jezik, ki se je med slovanskimi narodi ob naselitvi le malo razlikoval, je bil prišel ob enotnost z madžarskim ozemeljskim pretrganjem zveze med Slovenci, Čehi in Slovaki. S hrvaškimi Slovani onstran Istre, Sotle in Kolpe v jeziku skoraj ni bilo razlik, vsi smo govorili „slovensko“, razdelil nas je šele pritisk Germanov in Madžarov, ki so nas skušali spraviti v svoje interesne sfere. Malo sta imela vpliva na Slovence Sv. Ciril in Metod, ker smo Slovenci že stoletje prej sprejeli vero iz Salzburga.

Iz rimsko-nemškega imperija Frankov smo prešli pod Habsburge, ko so ti postali dediči Svetega rimskega imperija. Značilno za nas je bilo, da skoraj v vsej naši zgodovini nismo dobili nikakršnih kulturnih pobud od Vzhoda. Vse, kar smo dobili ali prevzeli, je prišlo od Zahoda, ki nas je oblikoval versko, politično, kulturno in s katerim smo imeli gospodarske zveze.

Tudi protestantizem je prišel iz Srednje Evrope in se je ustavil na mejah ljubljanske, tržaške in koprške škofije. Romanski, gotski, posebno pa še baročni slog v cerkvenih stavbah potrjuje isto, ker se pretrga njih kontinuiteta bolj proti jugu. Slovenci smo racionalisti, praktični, navezani na red in zdrav smisel, vse kar nam je privzgojila Cerkev in fevdalni sistem, pod katerega smo spadali stoletja.

NAROČILNICA

Slovenski kulturni akciji
Ramón L. Falcón 4158
1407 Buenos Aires

Podpisani (-a) naročam Vaše tiskovine, objavljene na drugi strani te naročilnice, zaznamovane s križcem.

Priloženo prilagam plačilo tega mojega naročila v čeku
za U.S.A. dolarjev, oziroma v nakazilu za
avstralov.

Prosim, da se mi naročeno pošilja oziroma pošlje na spodnji naslov:

lastnoročni podpis

Po Herderju, ki ga ima Lenček za vzor pri definiciji naroda, sta važen jezik in ljudska kultura ali etnografska kultura naroda. Vse to imamo že od naselitve in od prej, seveda pa so na vse to vplivali naši sosedje in staroselci, od tod tudi velike razlike v slovenski narodni kulturi, navadah, značaju in lastnostih.

Slovenščina je brez dvoma slovanski jezik, vendar iz zadnjih raziskav se vidi, da so že ob naselitvi obstojale jezikovne razlike: ostanki so opazni iz jezika severnih Slovanov, v izoglosah se vidi povezanost s Čehi in Slovaki. Od vseh slovanskih jezikov je slovenščina najbolj razcepljena v dialekte, ki jih naštejemo do 47, vendar se navadno omenjajo samo: koroški, štajerski, vzhodno štajerski, gorenjski, dolenski, primorski in rovtarski dialekt. S hrvaškimi kajkavci spadamo v isto jezikovno verigo, vendar to je tudi vse – v zgodovini stik med obema jezikoma ni povzročil škode ne enemu ne drugemu, čeprav so bili kasneje poskusi povezovanja in združevanja, v časih reformacije pa so si celo izmenjavali tekste. Celo Trubar je sanjal o enotnem književnem jeziku Slovencev in Hrvatov, toda njegov praktični duh ga je odvrnil od tega.

Lenček v obstoju slovenščine razlikuje tri glavne smeri: individualizacija, puristična slavizacija in umetna arhaizacija, od katerih pa nobena ni dosegla pričakovanega.

Razprava je opremljena s štiristraničnim Mrtvaškim plesom iz cerkve v Hrastovljah, ki dokazuje vpliv zahodne kulture na slovensko v slikarstvu.

napovedi

Popravki k zgodovini

V zvezi z odkritjem Amerike, katerega petstoletnico bomo praznovali prihodnje leto, so se začela odkrivati bolj ali manj prijetna ozadja. Zahodna polobla se je naenkrat začutila ponižano, če se govori o nekem odkritju, ki ga po njenem ni bilo. Bilo da je srečanje dveh kultur – ameriške in evropske (morda bi bilo bolj prav ameriških in evropskih). Po mnenju enih je Španiji šlo, da oznani vero tudi nepoznamim celinam, medtem ko drugi trdijo, da je med španskimi zavojevalci bil kup zločincev, ki so se na lep način hoteli umakniti roki pravice in si napolniti žepe na račun države. Skoraj gotovo je, da so bili zlato, dragi kamni in dišeči klinčki pred evangelijem. Evangelij – vesela novica – je bila za evropske sile vest, da so še drugi, neod-

kriti, bogati kontinenti, ki še nimajo gospodarja in kjer se more zlahka nabrati bogastva. Da pa do tega ne bi mogli priti nepoklicani, je bila interesna sfera že po pogodbi iz Tordesillas precej točno določena.

Seveda se za angleški in holandski kapital govori, da sta podplačala kronista Bartolomeja de las Casas, da je zgodovino prikrojil proti Španiji. Dejstvo je, da je Španijo stalo odkritje ali srečanje dveh kultur zelo drago in da se vse do naših dni ni mogla gospodarsko več dvigniti. Galeoni, polni zlata so se ogibali Španije in so neizogibno pristajali ali v Amsterdamu ali Rotterdamu, kot da bi jih gonila neznana sila prav tja. Seveda ni bila tako neznana sila na evropskih dvorih, ki so že poznali ministrstva za gospodarstvo, čeprav pod drugimi imeni; milostljivi španski veličanstvo Fernando de Aragón in Izabela Kastiljska sta se tako zadolžila pri judovskih bankirjih, da nista mogla plačati niti obresti, kaj šele vrniti kapital.

Že odkritje samo je nosilo pečat maščevalstva – istega leta, ko je bil odkrit novi kontinent, je Španija izgnala stotisoče arabskih in judovskih rokodelcev, poljedelcev in svobodnih poklicev. Potegnile so se kolone beguncev čez vso Evropo do Bolgarije, Grčije, Makedonije na jugu in do Poljske. Ukrajine in baltskih držav na severu. Španija je sama sebe oropala najbolj aktivnega elementa. Konec je bilo Španije srednjega veka, v kateri so muslimanski Arabci praznovali petek, judovski potomci soboto in nasledniki nekdanjih Vizigotov, Svevov in Alanov nedeljo.

Če bi odkritje Amerike vsaj sovpadalo z rekonkvisto (zopetnega zavojevanja in osvobojenja Španije), toda ta se je začela že pred stoletji in pri španski počasnosti ni bilo pričakovati, da bo trajala manj kot pol tisočletja; takrat je bil cilj morebiti vsaj plemeniti, nekaj te plemenitosti bi morda doseglo tudi obale Novega sveta, toda s časom se je vse razvodenilo. Danes že z gotovostjo trdimo, da ni bilo Kolumbovega jajca, da je laž, da bi kraljica Izabela podarila dragulje za odpravo in opremo Kolumbove ekspedicije, da Kolumbovi mornarji niso bili nikakšni angelčki etc. Nastajati je začela nova družba v Španiji, ki jo je opisal Miguel de Cervantes v Don Quijotu de la Mancha in Francisco Quevedo de Villegas v svojih delih. Prvi bolj na žgoč način, drugi na pikareskni in humoristični način, oba pa sta jo prebivala, da bi se prebudila.

Do sedaj se je mislilo in učilo v šolah, da si je Cervantes Don Quijota gladko izmislil, vendar popravljajci zgodovine se niso ustavili niti pred staro slavo Španije. Je Cervantes ustvaril iz domišljije Don Quijota, ali je imel pred seboj živ vzorec? Polemika je stara šele par mesecev, vendar so v zgodovinski pretres padli tudi drugi avtorji Španije. Najnovejša trditev o izvoru Don Quijota je izpod peresa profesorja Angela Ligera Móstolesa. Móstoles trdi in jemlje dobesedno stavek iz 49. poglavja Don Quijota, „da izhajam iz hiše Pedra Barba“. Vitez Don Pedro Barba in njegov bratranec Gutiérrez de Quijada da sta bila njegova prednika. Móstoles je izkopal iz arhivov občine Alcázar de San Juan dokumente, iz katerih je razvidno, da je Pedro Barba tožil občino l. 1498. zaradi travnika, ki obstoja še danes.

Pedro Barba je živel za časa Janeza Kastiljskega in se je udeležil vojne za Flamsko in njene ponovne zasedbe. Torej ima Don Quijote potrebno zgodovinsko podlago!

Ni se še plegla polemika o Cervantesu, ko se je že začela druga o Don Juanu; letos namreč praznujemo 200-letnico smrti Wolfganga Amadeusa Mozarta, ki ga je uglasbil kot glasbeno dramo, čeprav to ni bila. Glasbena spremljava se je zdel nekaterim preveč hudičevska in demonska. Hudičevski je bil že sam motiv nepopolnjšljivega španskega ženskarja, potem pa še glasba, ki poslušalcu zburi po potrebnem živce.

Kdo je bil torej Don Juan, je bilo resnično, kar so o njem pisali Tirso de Molina, Juan de la Cueva, Antonio de Zamora, José Zorrilla y Moral, skoraj v naših dneh pa Azorin? Je bil res tak ženskar, cinik, posmehljivec, vitez, neukrotljiv, pohoten, španski, moški, nizkoten, katoliški, grešnik, ali pa se je pod krinko večnega ženskarja skrivala njegova nemoč? Nekateri raziskovalci so prišli tako daleč, da so v njegovem iskanju ženske videli celo zamaskiranega homoseksualca. Bahač po eni strani, se dela norca iz mo-

Revija „Meddobje“ z „Glasom Slovenske kulturne akcije“ (letno 320 + 16 strani v „Meddobju“ in 48 strani v „Glasu“) 35 USA dol. ☐

France Pernišek, „Zgodovina slovenskega Orla“. 251 strani in priloga s fotografijami. Opremil arh. Jure Vombergar vezana: 13 USA dol. ☐
broširano: 10 USA dol. ☐

Dolores M. Terseglav, „Ladijski dnevnik“. Pesniška zbirka. 172 strani. Opremil in ilustriral Ivan Bukovec 8 USA dol. ☐

Francè Dolinar, „Slovenska katoliška obzorja“. Izbrani spisi na 715 straneh obsežni knjigi. vezana: 30 USA dol. ☐
broširano: 25 USA dol. ☐

Vladimir Kos, „Tisoč in dva verza“. Pesniška zbirka. Ilustrirala Bara Remec 10 USA dol. ☐

Tone Rode, „Zenice“. Pesniška zbirka, 72 strani 10 USA dol. ☐

ralnih načel, po drugi pa je po špansko spoštljiv do dogem in vere, trpi zaradi domnevne predestinacije, po kateri se ne more izogniti peklju. Vsekakor je „donjuanizem“ svetovni pojav, le španci bi ga radi napihnili tako danes kakor so ga že prej v zgodovini. Vse je dobro za potrošniško družbo, navsezadnje so pa obletnice tudi postale dobra tržišča idej, ki prinašajo dobiček.

dogajanja

Kulturna enotnost

Že od leta 1972 skrbi Koroško pisateljsko združenje (Kärntner Schriftsteller-Verband) za srečanja Vzhoda in Zahoda in tako je v zadnjih majskih dnevih zopet prišlo skupaj v Brežah – Fresach okoli 60 avtorjev iz Avstrije, Nemške federativne republike, Demokratične republike Nemčije, Italije, Francije, Švice, Luksemburga, Češke, Poljske, Madžarske, Rumunije in Jugoslavije. Vprašanje obeh Nemčij in njihova zopetna združitev, kakor tudi uničenje okolja so bile osrednje točke dneva. Referat Wernerja Lierscha (Dem. rep. Nemčija) in Klausa Colberga (Fed. rep. Nemčija) o kulturnih vidikih nemškega združenja so izzvala burno razpravljanje o dosežkih in pogreškah intelektualcev v političnih sistemih dvajsetega stoletja. Več avtorjev se je enodušno postavilo proti enosmernemu reševanju takoimenovanega naprednega kulturnega izročila Nemške demokratične republike, ki jo je Werner Liersch imenoval v svojem referatu Heinricha Manna nemška zavest.

„O literaturi in okolju“ so govorili Luksemburčan Rolf Ketter in zastopnik male lužiško-srbske skupnosti iz Nemške demokratične republike Jurij Koch z Waltraudom Frizom iz Avstrije.

kulturni večeri

Dr. Alojzij Kukovica: Ob 500 letnici jezuitov

Ignacio de Loyola ali Sv. Ignacij Lojolski je bil eden izmed stebrov zahodne civilizacije, ki jo je v odločilnih trenutkih, ko je bila že na tem, da se odvrne s protestantizmom od duhovnega sporočila, zopet naravnal s svojim redom – jezuiti – na večne in trajne vrednote Španije in Evrope, s Sv. Frančiškom Ksaverijem pa je posegel tudi v Azijo. Sv. Ignacij je bil mož dela, zato je razen Duhovnih vaj ostalo le malo pisanega po njem, posebno če izvajamo pričevanja njegovih učencev. Red Jezuitov se navidezno na zunaj ni mnogo ločil od drugih redov: uboštvo, čistost in ubogljivost so poznali tudi drugi redovi, vendar imel je geslo, ki še velja in ki je že v tistih časih privlačilo mlade ljudi: Ad maiorem Dei gloriam (Vse v večjo čast božjo – AMDG). Medtem ko so drugi redovi bili v službi bližnjega, vdov, sirot, sužnjev, bolnikov, za zveličanje lastne duše, je Sv. Ignacij oznanjal nov slog življenja, aktivno krščanstvo, vendar s predhodnim spreobrnjenjem samega sebe.

Sv. Ignacij ni bil formalist; zahteval je dolge priprave in študija pred vstopom v red, vendar ga vprašanje obleke, molitve in življenja v skupnosti ni motilo. Izročiti se in zaupati božji previdnosti v obrambi papeštva, vse ostalo bo prišlo samo – to je bilo njegovo geslo. Spremeniti samega sebe, nato skušati spreobrniti tudi druge. Družba Jezusova je centraliziran red, stiki med najbližnjimi in idealnimi, najbližnjimi in najvišjimi so vzpostavljeni na vojaški način, zato je red predstavljal že od svojih začetkov veliko silo.

Kot izvrstni in strokovno dobro pripravljeni šolniki se jim ni bilo težko uveljavljati na najvišjih šolskih zavodih. Ko so evropski vladarji spoznali nevarnost protestantizma, so po vrsti prosili dobrih vzgojiteljev, tako red kakor Cerkev. Bojevitim protestantom se je mogel zoperstaviti samo strokovno pripravljeni jezuitski red.

Jezuiti so bili tudi med ustanovitelji večjih evropskih univerz in prav pri tem so imeli veliko zaslugo pri ustanovitvi jezuitskega kolegija v Ljubljani, kjer je študirala plemiška mladina dežele.

Evropska masonerija je že dolgo gledala postrani jezuitske misijone v Ameriki in ni nehala, dokler jih ni uničila, potem pa se je zavzela za evropske države, vse dokler ni bil ukinjen jezuitski red, povsod kjer je bila proglašena papeška bula o tem. Ta pa ni bila proglašena v Rusiji, zato je nekaj jezuitov našlo zatočišče prav tam.

Med velika dela Družbe Jezusove štejemo Rimski kolegij, Gregorijansko univerzo in Germanski kolegij, kjer so študirali najbolj nadarjeni gojenci reda in izmed vseh narodnosti. Po začetku prenovitve in z Vaticanumom II se je tudi Družba Jezusova nevarno zamajala: popuščanje, prilagajanje, odstopanje od pravil jo je stalo skoraj eno tretjino članstva. Vendar ko je šlo za bistvo reda, se je zdravi del uprl in od takrat velja kratka sodba, izražena v kratkem stavku: Sint ut sunt aut non sint! (Naj bodo kakor so, ali pa naj ne bodo! A. B.

svetorni trenutek

Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, Slovenija.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani si dovoljuje, da vas obvesti kot najvišja znanstvena ustanova v Sloveniji o izredno resnem položaju slovenskega naroda in Republike Slovenije, s katerim je soočena.

Zaradi neznosnih človeških, bivanjskih in političnih razmer v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji in zaradi brezplodnih pogajanj, da bi se razrešila jugoslovanska kriza na demokratičen način, se je slovenski narod plebiscitarno odločil za svojo državno neodvisnost in suverenost. Komaj pa je bila neodvisnost slovenske države proglašena, je jugoslovanska vojska napadla Republiko Slovenijo, tako da je zasedla njeno ozemlje, z namenom da si deželo popolnoma podvrže. Slovenski narod, popolnoma združen pod vodstvom svoje vlade, ki je bila demokratično izvoljena na večstrankarskih volitvah, se je nasilju uprl v svojo silo. To ni državljanska vojna, ampak napad jugoslovanske vojske, proti kateri slovenski narod samo brani svoje človeške in narodne pravice, še vedno z upanjem, da se bo jugoslovanska kriza rešila demokratično. Odkrito se obračamo na vas, da vplivate na javnost in vlado vaše dežele, da se zaustavi nesmiselno nasilje v Republiki Sloveniji.

Slovenska akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, Slovenija.

Sporočilo „Združenja ameriških univerzitetnih profesorjev za neodvisno Slovenijo“.

22. julija 1991.

Nad štiri pretekla leta smo ameriški profesorji z obćudovanjem sledili prizadevanjem slovenskih reformatorjev, mnogi od njih so naši kolegi v humanističnih in družbenih vedeh, da bi preoblikovali Jugoslavijo v državo, v kateri bi prevladala moč razuma, ekonomija trga in človeške pravice. Čudili smo se njihovi potrpežljivosti in vztrajnosti, ko so od časa do časa njihova prizadevanja trčila na odpor jugoslovanske federalne vlade v Beogradu. Ko je Slovenija proglasila neodvisnost 25. junija 1991., smo to razumeli ne kot uporniško dejanje, pač pa kot končni poizkus demokratizacije Jugoslavije. Slovenska skupščina je končno po šestmesečnem obdobju sporočila: decembra je na plebiscitu volilo 93% volilcev in od teh se je izrazilo 88,5% za neodvisnost. Nato smo zadnje dni junija z grozo opazovali in nismo mogli verjeti, da je jugoslovanska vojska napadla z nepopisno maščevalnostjo in zverinstvom Slovenijo. Naši kolegi, akademiki, univerzitetni profesorji v Sloveniji so se obrnili na nas, da bi jih podprli (njihova izjava je tiskana na drugem mestu). Pridružujoč se jim v obžalovanju nasilja, zagovarjamo neodvisnost Slovenije in prosimo svetovne voditelje, da store isto. Samo s priznanjem legitimnih

narodnih prizadevanj, svobodno in mirno izraženih pri volilni skrinjici, morejo demokracije sveta doseči osvoboditev v prejšnjih komunističnih diktaturah.

Jasno je, da propada stari red: nova demokratska ureditev se pojavlja. Spremembe bodo mogoče boleče. Zgodovina uči, da kar dalje preprečujemo neizogibne spremembe, toliko večje nasilje jim sledi. Demokratični svet ve to dobro in je moralno obvezan v svojem vodstvu, da pomaga mladim demokracijam in se upre silam, če treba tudi vojaškim, katere nazadnjaške vlade uporabljajo, da ohranjajo svojo nezakonito oblast. Na tem križpotju zgodovine je čas, da voditelji Združenih držav Amerike in Evrope potrdijo tista načela, ki so temeljna njihovi lastni ekzistenci in da pomagajo z dragoceno izkušnjo svojih lastnih demokracij k razvoju novonastalim.

PRIZNANJE SUVERENE IN NEODVISNE SLOVENIJE JE EDINO STALIŠČE V SKLADU Z VESTJO, KI GA MORAJO ZAVZETI VODITELJI SVETA DANES.

Mi, ameriški univerzitetni profesorji, zahtevamo priznanje suverene in neodvisne Slovenije, kar je možno čim prej. Sledijo podpisi:

knjige knjige

Dialogi št. 7 - 1991

Dialogi, mariborska revija za kulturo, imajo letos drugačno oblikovno podobo, kot smo je bili navajeni, bistveno pa se je spremenil tudi njihov vsebinski koncept. Sedma številka, ki jo je v celoti uredil Lev Detela, slovenski pisec z Dunaja, je na poseben način „slovensko“ obarvana. Njen tematski naslov je jasen: *Slovenska zdomska književnost zadnjih let*. Detela v uvodu pojasnjuje, da je ta posebna številka revije nastala od pozne jeseni 1990 in da so v njej natisnjena besedila še pisateljev zdomskih avtorjev. Njihova dela so večinoma prvič objavljena. Po njegovem mnenju pričujoči izbor ustrezno dokumentira trenutno stanje v slovenski zdomski literaturi v času odločilnega preloma.

In kaj lahko preberete v omenjeni reviji?

Številko uvedejo tri črtice, Valovanje, Zemlja in Mati, Jožeta Žoharja (Avstralija), nadaljuje pa se z nekoliko daljšo prozo Stanka Kocipra (Argentina) Tjašek Gómez počiva v Pampi. Kot prozaista se predstavlja Tone Brulc in Pavel Štrukelj (Argentina); prvi z zapisi Niso zdržali! in Gobarjeva jesen, drugi pa z zgodbama Bilo bi pravično in Skriti čevlji. Andrej Rot, ki zdaj že nekaj časa živi v Sloveniji, objavlja kratko prozo z naslovom Naseljevanje, razmišlja pa tudi v intervjuju, ki ga je pripravil Lev Detela.

S svojimi stvaritvami nas seznanjajo tudi nekatera pesniška imena: Bert Pribac, ki je v Sloveniji že kar uveljavljen avtor, Vladimir Kos (Japonska), Jože Cukale (Indija, Armenija), Milena Šoukal (ZDA), Ted Kramolc (Kanada), Vinko Beličič (Italija), Tine Debeljak ml. (Argentina), Peter Košak (Avstralija) in Milena Merlak (Avstrija).

Številko dopolnjujeta z dramskima tekstoma Zorko Simčič (Argentina), prispeval je peti prizor svoje drame Zgodaj dopolnjena mladost, in France Papež (Argentina), ki objavlja poetično dramo v dveh dejanjih z naslovom Gozd. Tematsko zasnovane Dialoge zaključuje urednik, in sicer s tremi kratkimi proznimi utrinki, nato pa s pregledom slovenske zdomske književnosti, izborom pomembnejših leposlovnih publikacij slovenskih zdomskih avtorjev (1945-1990) in podatki o piscih iz pričujoče revije.

Mateja Komel. SLOVENEK, 12. septembra 1991.

Bibliografija slovenske, makedonske in srbohrvaške literature

Slavica Verlag v Münchnu je izdala lani bibliografijo sočasne slovenske, makedonske in srbohrvaške literature. Bibliografijo sta sestavila prof. dr. Rado Lenček s Columbijske univerze v New Yorku in prof. Miloš Okuka s Sarajevske univerze.

Lenčkov pregled obsega bibliografijo publikacij ameriških slavistov v makedonskem, srbohrvaškem in slovenskem jeziku od leta 1945-1985, dopolnjuje ga pa še s pregledom doktorskih disertacij, ki so jih prejele ameriške univerze januarja l. 1985. Čeprav ni število slovenskih slavistov ravno obilno, je pa prav zato važna njihova dejavnost na ameriških univerzah v času, ko so bili južno-slovanski jeziki ogroženi po jugoslovanskem centralizmu, še bolj pa po pregovorni slovenski brezbriznosti za člane svojega naroda v tujini, čeprav so dosegli zavidanja vredne položaje. Okuka se je omejil na dela, ki zadevajo srbohrvaški jezik, in ki so izšla izven Jugoslavije v letih 1976-1985. Tako bo ostala dokumentacija del treh južno-slovanskih jezikov, ki so izšla v tujini tudi za domovinske slaviste in sloveniste.

obletnice

Še o inkviziciji in jezuitih

Letos praznujemo 500-letnico jezuitskega reda ali bolje rečeno obletnico rojstva Sv. Ignacija Lojolskega. Poleg slave jezuitskega reda, ki je spremljala njegovo delovanje v starem in novem svetu, moramo omeniti še črno legendo, ki se je rodila skoraj z njegovim rojstvom.

Med žrtve inkvizicije in jezuitov štejejo tudi italijanskega misleca in pisatelja Giordano Bruna, ki je bil obsojen na smrt na grmadi l. 1600. Giordano Bruno naj bi bil po črni legendi o jezuitih obsojen zaradi krivoverstva na smrt na grmadi, sedaj pa se je zavzel za njegov primer profesor zgodovine John Bossy z univerze v Yorku, ki skuša dokazati, da temu ni bilo tako. Odkril je, da je v verskih vojnah med angleško kraljico Izabelo in škotsko Marijo Stuart moral biti izdajalec, ki je izdal zaroto angleških katoličanov proti Izabeli. Podlaga za to so mu pisma, podpisana s psevdonimom Henry Fagot. V njih je Fagot poročal Izabeli čas in katoliške udeležence zarote, zato ji ni bilo težko, da jih je pozaprila, mučila in s tem prišla še do podrobnosti, nato pa jih je pobila.

Bossy je po slogu pisem in primerjavi zgodovinskih datumov prišel do tega, da je pisma moral pisati Italijan – edini Italijan pa, ki se je mudil na francoskem poslaništvu v Angliji, je bil Giordano Bruno. Za ime enega izmed izdajalcev zarote se je že vedelo: bil je to tajnik francoskega poslanika Michel de Castelnau, drugi pa je bil po Bossy-ju Giordano Bruno.

Kraljica Marija Stuart se ni marala odpovedati pravicam do angleškega prestola, ki so ji pripadale kot hčeri Jakoba V. in Marije Lorenske. Bila je l. 1559-1560. celo kraljica Francije, vendar se je po smrti moža vrnila na Škotsko, kjer je divjala verska vojna. Zaradi spletk proti plemstvu in poroke z Bothswellom jo je parlament odstavil in zaprl. Ko je ušla iz ječe na škotskem se je najprej zatekla v Anglijo, kjer pa jo je angleška kraljica obsodila na smrt. Tudi zanjo bi bil potreben zgodovinski popravek, saj velja za mučenico za vero. V resnici pa je njena spletkarska vloga še slabo raziskana. Ni bil morda Giordano Bruno bolj obsojen zaradi politike kot pa zmotnih naukov, na smrt na grmadi?

CORREO ARGENTINO Y SUC 6 CORR. CENTRAL	TARIFA REDUCIDA CONCESION 232
	R. P. I. 201682

GLAS je glasilo Slovenske kulturne akcije. Urejuje ga tajništvo (Tone Brulc). Tisk Editorial Baraga del Centro Misional Baraga, Colón 2544, 1826 Remedios de Escalada, Pcia. Buenos Aires, Argentina. Vsa nakazila na ime in naslov: Alojzije Rezeli, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires 1407, Argentina. - Editor responsable Slovenska kulturna akcija (Andrés J. Rot), Ramón L. Falcón 4158, Bs. Aires 1407, Argentina.